

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นปัญหาส่วนรวมของประเทศที่มีผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ซึ่งกระบวนการเป็นเมืองในปัจจุบันส่วนใหญ่เป็นผลกระทบจากการพัฒนาทางเศรษฐกิจอย่างเสรี ซึ่งทำให้เกิดการพัฒนา การขยายตัวของเมือง การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินอย่างไม่มีระบบ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่ไม่สอดคล้องประสานกัน เกิดความขัดแย้งของกิจกรรมและความสับสนในเรื่องการใช้ที่ดินระหว่างพื้นที่เมือง พื้นที่โดยรอบเมือง และพื้นที่ชนบท ผลกระทบที่เกิดขึ้นคือปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากร และการสูญเสียมูลค่าทางเศรษฐกิจ เพื่อเป็นกรอบชี้นำกำกับการพัฒนา การอนุรักษ์ และการเร่งรัดการพัฒนาพื้นที่ที่เหมาะสม การวางแผนการใช้ทรัพยากร โดยเฉพาะการวางแผนการใช้ทรัพยากรที่ดินและรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดิน จึงมีความสำคัญและจำเป็นเนื่องจากการใช้ทรัพยากร โดยขาดความสมดุล ขาดความสอดคล้องกับศักยภาพ และข้อจำกัดของพื้นที่ อาจทำให้เกิดปัญหา และมีผลกระทบต่อตัวทรัพยากรเอง รวมถึงอาจส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจและสังคมในอนาคต

จังหวัดสิงห์บุรี และอ่างทอง ถูกจัดให้อยู่ในกลุ่มยุทธศาสตร์การพัฒนากลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบน ซึ่งประกอบไปด้วย อีก 6 จังหวัด คือ นนทบุรี พระนครศรีอยุธยา ปทุมธานี สระบุรี ลพบุรี ชัยนาท ซึ่งถือได้ว่าเป็นศูนย์กลางการผลิตทางการเกษตร โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การผลิตข้าวซึ่งเป็นพืชที่สำคัญต่อวิถีชีวิตของคนไทย เป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญของประเทศ ยังเป็นแหล่งผลิตพืชผลการเกษตร การปศุสัตว์ และการประมงที่สำคัญ เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคทั่วประเทศ ถึงแม้ว่ากลุ่มจังหวัดนี้จะมีความเข้มแข็งในด้านต่างๆ ที่สำคัญ เช่น การเป็นแหล่งผลิตทางการเกษตรที่สำคัญของประเทศ ความหลากหลายของการผลิตทั้งภาคเกษตร ภาคอุตสาหกรรม และภาคบริการ ความหลากหลายทางชีวภาพและมีความสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เอื้อต่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน และยังมีความพร้อมทางภูมิศาสตร์และการคมนาคมขนส่งที่เอื้ออำนวย ทำให้เป็นศูนย์กลางเชื่อมโยงและกระจายสินค้าของภูมิภาค แต่พบว่าพื้นที่ยังคงมีปัญหาการพัฒนาที่สำคัญที่ต้องดำเนินการแก้ไข และวางยุทธศาสตร์ หรือแนวทางพัฒนาพื้นที่ โดยเฉพาะปัญหาด้านด้านการเกษตรและทรัพยากรธรรมชาติที่มีก่ประสบปัญหาการจัดการด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ยังไม่มีประสิทธิภาพ ผลผลิตทางการเกษตรมีคุณภาพไม่

แน่นอนและขาดการบริหารจัดการที่ดี ปัญหาภัยธรรมชาติที่เกิดขึ้นอย่างกะทันหัน กระจายเป็นวงกว้าง รวมถึง ปัญหาการขาดแคลนน้ำจืดที่เริ่มพบในหลายพื้นที่

จังหวัดสิงห์บุรี และจังหวัดอ่างทอง ตั้งอยู่ในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา เป็นจังหวัดที่มีขนาดเล็ก มีความต่อเนื่องทางกายภาพ และประวัติศาสตร์ของพื้นที่ มีแม่น้ำสายสำคัญ 2 สายไหลผ่านตามแนวยาวของพื้นที่ ได้แก่แม่น้ำเจ้าพระยา และแม่น้ำน้อย ซึ่งไหลผ่านอำเภอบางระจัน อำเภอบางบาล จังหวัดสิงห์บุรี และอำเภอโพธิ์ทอง อำเภอวิเศษชัยชาญ จังหวัดอ่างทอง อีกทั้งยังมีแม่น้ำลพบุรีที่เป็นแม่น้ำสายสั้นๆ ไหลผ่านอำเภอเมืองจังหวัดสิงห์บุรีไปยังจังหวัดลพบุรี เนื่องจากสภาพทางกายภาพที่มีลักษณะเป็นพื้นที่ราบลุ่ม มีแม่น้ำไหลผ่าน และพื้นที่ทั้งหมดอยู่ในเขตพื้นที่ชลประทาน ทำให้จังหวัดสิงห์บุรี และอ่างทองมีความอุดมสมบูรณ์ ถือเป็นอู่ข้าวอู่น้ำ เป็นแหล่งเกษตรกรรมที่สำคัญของพื้นที่ภาคกลาง โดยเฉพาะการปลูกข้าวนาปี นาปรังที่ปลูกทั่วไปในพื้นที่ มีการปลูกอ้อยโรงงานทางด้านตะวันตกของพื้นที่ศึกษา นอกจากนี้ตลอดสองฝั่งของแม่น้ำเจ้าพระยาและแม่น้ำน้อยยังมีการทำการปลูกไม้ผลสลับกับการทำการประมงพื้นบ้าน และการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำจืดซึ่งเกษตรกรเริ่มนำเทคโนโลยีสมัยใหม่ มีต้นทุนสูงมาใช้ในการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำจืดถึงธรรมชาติ เนื่องจากความต้องการของตลาดที่เพิ่มขึ้น นอกจากนี้กิจกรรมการแปรรูปสัตว์น้ำได้มีการขยายตัวเพิ่มมากขึ้นอย่างหนาแน่นในบางช่วงของแม่น้ำซึ่งเป็นไปในรูปแบบกึ่งอุตสาหกรรม แม้ว่าจังหวัดสิงห์บุรีและอ่างทองจะขาดทรัพยากรป่าไม้และแร่ธาตุ แต่พื้นที่ทั้งสองจังหวัดเป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรน้ำ ทรัพยากรดิน และเป็นพื้นที่เกษตรกรรมที่มีความสำคัญ จากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และประชากร ทำให้ความต้องการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในพื้นที่เพื่อให้เกิดประโยชน์ทางเศรษฐกิจ โดยไม่คำนึงถึงผลกระทบที่อาจเกิดตามมามีมากขึ้น โดยเฉพาะในด้านการใช้ประโยชน์ทรัพยากรที่ดิน ซึ่งเริ่มประสบกับปัญหาพื้นที่เกษตรเสื่อมโทรม ความอุดมสมบูรณ์ของดินลดลง เนื่องจากมีการทำการเกษตรอย่างเข้มข้น และขาดการบำรุงรักษา นอกจากนี้ปัญหาที่เริ่มส่งผลกระทบต่อสภาพพื้นที่ทำการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำบริเวณริมแม่น้ำเจ้าพระยา และแม่น้ำน้อยที่มีเพิ่มมากขึ้นซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อคุณภาพน้ำหากขาดการควบคุมให้อยู่ในปริมาณที่เหมาะสม จากที่กล่าวมาข้างต้นทำให้จังหวัดสิงห์บุรีและอ่างทองมีความจำเป็นในการวางแผนทางการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะทรัพยากรที่ดินเพื่อให้เกิดการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมมีความสอดคล้องและเหมาะสมกับสภาพพื้นที่มากที่สุด และเกิดประโยชน์สูงสุด

เพื่อให้การพัฒนาทางเศรษฐกิจกับการใช้ทรัพยากรธรรมชาติให้เกิดประโยชน์สูงสุด แต่ในขณะเดียวกันก็รักษาสมดุลของธรรมชาติไว้ แนวคิดเรื่องพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development) จึงปรากฏในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535-2539) โดยในแผนพัฒนาฉบับนี้มาตรการในการลดความขัดแย้งของการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ โดยการกำหนดแผนการใช้ที่ดินให้เหมาะสมกับศักยภาพของพื้นที่ ต่อมาในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

แห่งชาติฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) ได้มีนโยบายเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมเพื่อให้เกิดความสมดุลไปกับการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ และสังคม ปัจจุบัน แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) เน้นถึงการพัฒนาอย่างเป็นองค์รวม เป็นการพัฒนาอย่างยั่งยืนและสมดุล เพื่อเศรษฐกิจพอเพียง ดังนั้นการวางแผนเพื่อวางแผนทาง และการจัดการอย่างเป็นระบบในด้านการใช้ที่ดิน และโครงสร้างพื้นฐานให้สอดคล้องกับความต้องการ ทิศทางแนวโน้มที่อาจเกิดขึ้นในอนาคตจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งเพื่อให้เกิดการใช้ประโยชน์อย่างสมดุล และยั่งยืนตามแนวทางการพัฒนาของประเทศที่ได้วางไว้

1.2 วัตถุประสงค์

- 1) ศึกษาความสัมพันธ์ของทรัพยากรที่ดิน กับการตั้งถิ่นฐานของประชากรของจังหวัดสิงห์บุรี และอ่างทอง
- 2) วิเคราะห์ปัญหา ข้อจำกัด ในการใช้ทรัพยากรที่ดินที่เกิดขึ้นในอดีต รวมทั้งแนวโน้ม และศักยภาพในการพัฒนา
- 3) เสนอแนะแนวทางการพัฒนาการใช้ประโยชน์ที่ดินในจังหวัดสิงห์บุรี และอ่างทอง โดยใช้แนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน

1.3 ขอบเขตการศึกษา

1) ขอบเขตด้านพื้นที่

การศึกษาครอบคลุมพื้นที่ 2 จังหวัด ได้แก่จังหวัดสิงห์บุรี เนื้อที่ 822.475 ตารางกิโลเมตร (6 อำเภอ) และอ่างทอง เนื้อที่ 968.372 ตารางกิโลเมตร (7 อำเภอ) รวมพื้นที่ทั้งสิ้น 1,788.847 ตารางกิโลเมตร

2) ขอบเขตด้านเนื้อหา

ศึกษาลักษณะทางด้านภูมิประเทศ ทรัพยากรดิน การใช้ประโยชน์ที่ดิน โครงสร้างพื้นฐาน เศรษฐกิจ สังคม ประชากร การตั้งถิ่นฐาน ตลอดจนถึงนโยบายที่เกี่ยวข้องทั้งในอดีต และปัจจุบัน โดยเน้นการศึกษาทางด้านการใช้ประโยชน์ที่ดิน และโครงสร้างพื้นฐาน เพื่อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาให้สอดคล้องกับศักยภาพ และโอกาสของพื้นที่ โดยใช้แนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน

1.4 วิธีการศึกษา

ในการศึกษามีขั้นตอนและวิธีการดำเนินการศึกษา แบ่งออกเป็น 3 ส่วนคือ

1) ขั้นตอนการศึกษา และเก็บข้อมูลชั้นปฐมภูมิ และ ทุติภูมิ

- ข้อมูลปฐมภูมิ ได้มาจากการสำรวจข้อมูลภาคสนาม และการสัมภาษณ์ เพื่อการตรวจสอบข้อมูลให้มีความถูกต้อง และเพื่อให้เข้าใจถึงสภาพที่แท้จริงของพื้นที่ ทั้งทางด้านสภาพเศรษฐกิจ สังคม และการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการใช้ประโยชน์ที่ดิน

- ข้อมูลทุติภูมิ เป็นข้อมูลที่รวบรวมจากหน่วยงานราชการ เอกชน เอกสารทางวิชาการ รายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง ในด้านสถิติ สภาพทั่วไปของพื้นที่ แผน นโยบาย และยุทธศาสตร์การพัฒนาต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ศึกษา รวมถึงแผนที่ต่างๆ ดังนี้

- แผนที่ขอบเขตการปกครองและแผนที่ภูมิประเทศ โดยกรมแผนที่ทหาร
- แผนที่ดินรายจังหวัด โดยกรมพัฒนาที่ดิน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
- แผนที่การใช้ที่ดิน พ.ศ. 2533 และ พ.ศ. 2544 โดยกรมพัฒนาที่ดิน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
- แผนที่ฐานข้อมูลสิ่งแวดล้อมเชิงพื้นที่ โดยกองสารสนเทศสิ่งแวดล้อม กรมส่งเสริมสิ่งแวดล้อม กระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม

2) ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูล

- ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินกับการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ ที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน และแนวโน้มในอนาคต

- วิเคราะห์ปัญหา ศักยภาพ และข้อจำกัดของพื้นที่ เพื่อวางแผนแนวทางที่เหมาะสมในการวางแผนการใช้ที่ดิน โครงสร้างพื้นฐาน และระบบชุมชน ด้วยเทคนิควิธีแผนภาพเชิงซ้อน (Overlay Technique) มาประยุกต์ใช้กับโปรแกรมสำเร็จรูป Arc/view GIS 3.2 ซึ่งเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพื้นที่ โดยใช้ระบบคอมพิวเตอร์เป็นตัวช่วยในกระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลแผนที่และข้อมูลสารสนเทศที่จัดเก็บอยู่ในรูปของตัวเลขหรือดิจิทัล (Digital) ซึ่งข้อมูลดิจิทัล(Digital) ที่ได้รับมา จะทำการซ้อนทับ (Overlay) กัน เพื่อให้ได้รับผลลัพธ์เป็นแผนที่ชุดใหม่ และตรรกศาสตร์ เช่นการทำการเปรียบเทียบแผนที่ข้อมูลที่มีอยู่ว่ามีค่าเท่ากันหรือต่างกันจุดใดบ้าง เพื่อหาพื้นที่ที่มีการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินบนแผนที่ และวิเคราะห์ต่อไป (แผนภูมิที่ 1.2)

3) ขั้นการเสนอผลการศึกษา

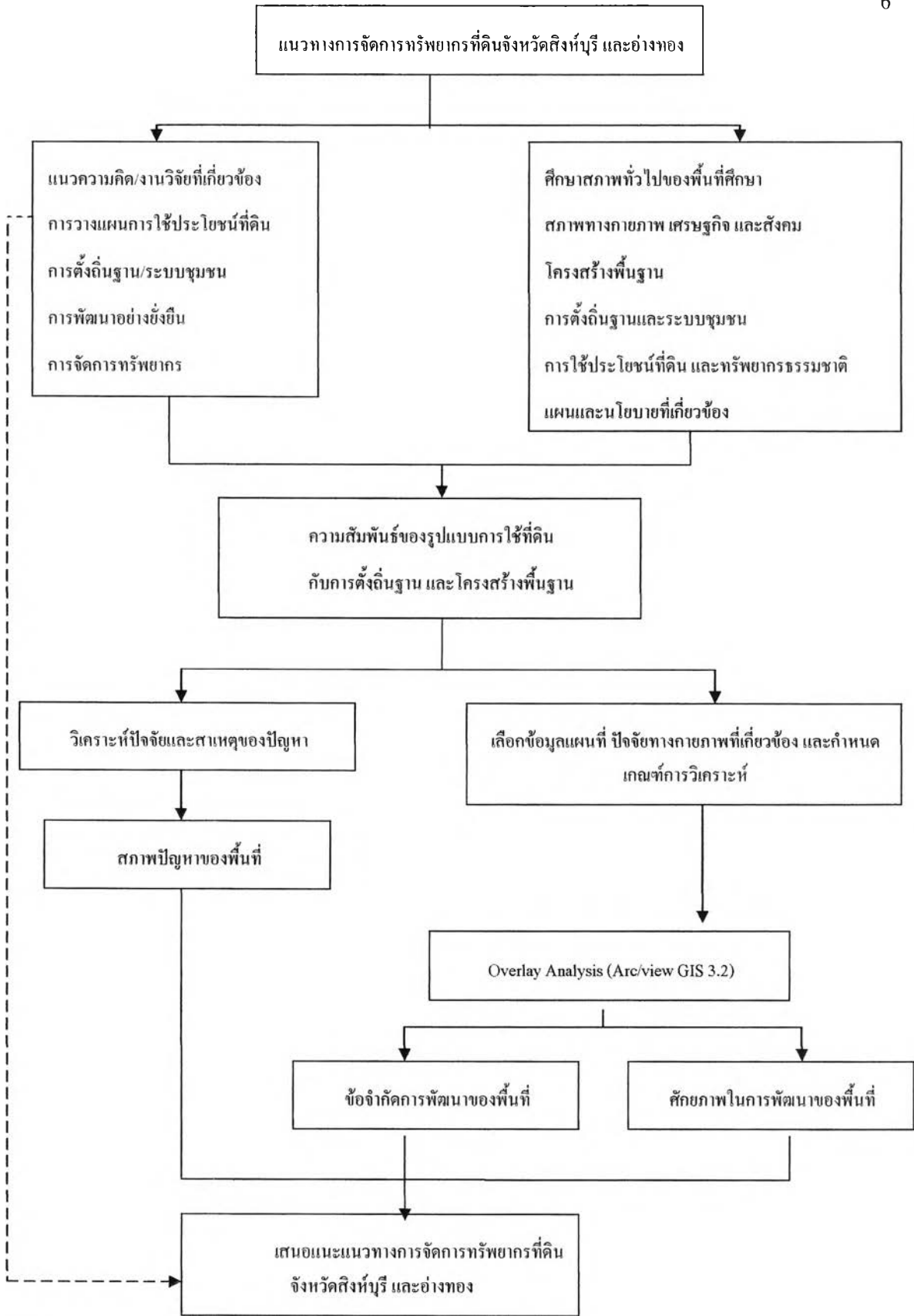
เสนอแนะแนวทางการใช้ประโยชน์ที่ดินและโครงสร้างพื้นฐานในพื้นที่จังหวัดสิงห์บุรี และอ่างทองที่เหมาะสมกับศักยภาพ และข้อจำกัดของพื้นที่ โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของการพัฒนาอย่างยั่งยืน

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

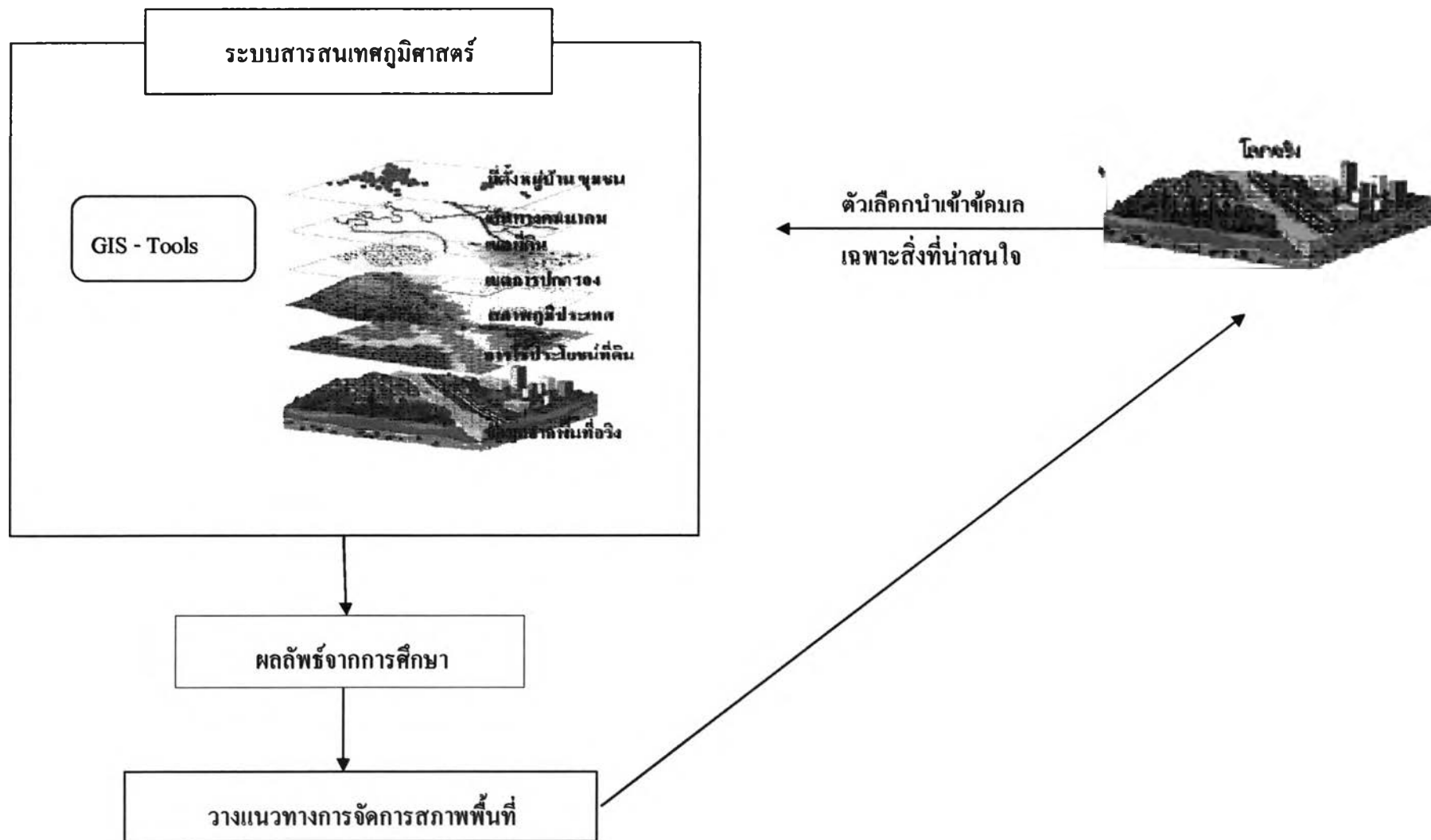
- 1) ให้เข้าใจถึงสภาพปัญหา ข้อจำกัด และศักยภาพของการใช้ที่ดิน และโครงสร้างพื้นฐานของพื้นที่ศึกษา เพื่อนำไปสู่การแก้ปัญหา เพื่อวางแนวทางการพัฒนาพื้นที่ให้มีความสอดคล้องกับศักยภาพ และโอกาสในการพัฒนา
- 2) เป็นแนวทางในการวางแผนการใช้ประโยชน์ที่ดิน และโครงสร้างพื้นฐานในพื้นที่จังหวัดสิงห์บุรีและอ่างทอง ที่คำนึงถึงความสมดุลเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน

1.6 แหล่งข้อมูล

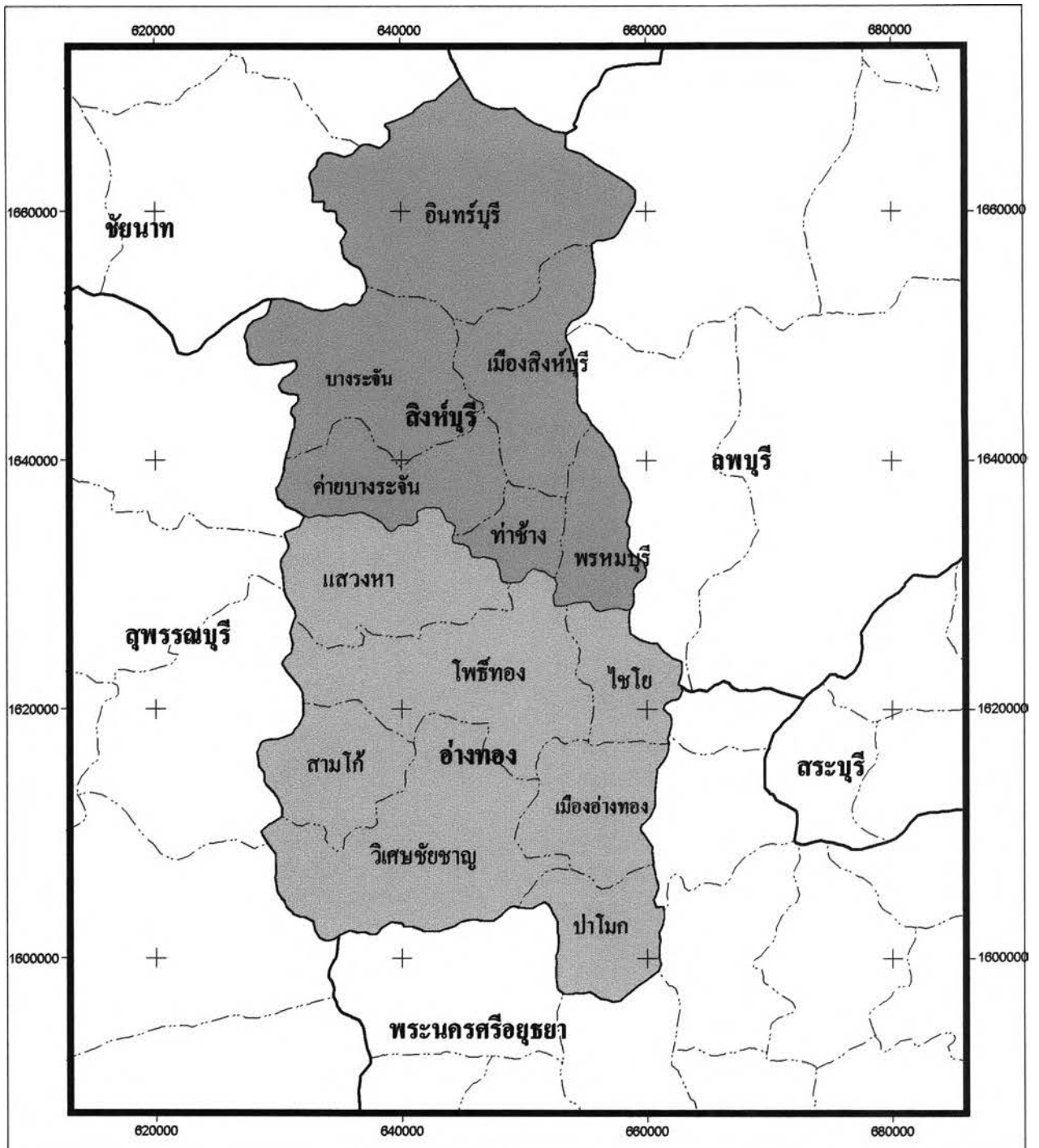
- 1) ข้อมูลทุติยภูมิ ประกอบด้วย แผนที่ เอกสาร และข้อมูลสถิติจากหน่วยงานราชการและสถาบันต่างๆ ได้แก่ สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ สำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานสถิติแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กรมพัฒนาที่ดิน สำนักงานจังหวัดสิงห์บุรี สำนักงานจังหวัดอ่างทอง ห้องสมุดคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และ สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- 2) ข้อมูลปฐมภูมิ จากการสำรวจภาคสนาม

แผนภูมิที่ 1.1 ขั้นตอนการศึกษา

แผนภูมิที่ 1.2 ขั้นตอนการวิเคราะห์ด้วยระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์
 ที่มา: ศูนย์วิจัยภูมิสารสนเทศเพื่อประเทศไทย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

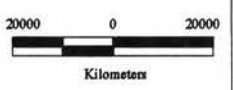

วิทยานิพนธ์เรื่อง : แนวทางการจัดการทรัพยากรที่ดินจังหวัดสิงห์บุรี และอ่างทอง

แผนที่ 1.1 : ขอบเขตพื้นที่จังหวัดสิงห์บุรี และอ่างทอง

สัญลักษณ์:

- ขอบเขตจังหวัด
- ขอบเขตอำเภอ
- จังหวัดสิงห์บุรี
- จังหวัดอ่างทอง

ที่มา : กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม